

Convencio Valencianista

Valencia Ciutat

9 d'Octubre de 2018

Lluís Fullana i la catedra de Llengua Valenciana

SUMARI

- 2 “La cooficialitat de la llengua valenciana”. Sobre la conferència
llegida del Pare Fullana en la Diputació Provincial de València
en 1919 | Òscar Rueda i Pitarque
- 3 Congrés Valencianisme 2018 / Actes “Any Fullana”
- 4 Fullana, Alemany, Lapesa, la RAE i el valencià | Voro López i Verdejo
- 5 Noves aportacions sobre Lluís Fullana | Jesualt Masia i Alamar
- 6 Algunes qüestions sobre la trajectoria valencianista de
Lluís Fullana | Manolo Gimeno Juan
- 8 El retrat del Pare Fullana. El seu pelegrinaje | FR. J. Benjamín Agulló Pascual, O.F.M.

“La cooficialitat de la llengua valenciana”

Sobre la conferència llegida pel Pare Fullana en la Diputació Provincial de València en 1919

ÒSCAR RUEDA I PITARQUE

Ingenier de Camins,
Director dels Cursos de Llengua i
Cultura Valencianes de Lo Rat Penat

Rescatem hui un fet poc difòs, pero importantíssim per a conèixer l'alvançada postura del franciscà de Benimarfull en lo que respecta a l'us social i a l'identitat del nostre idioma. Se tracta del discurs “La cooficialitat de la llengua valenciana” que va llegir el pare Fullana en giner de 1919, dins d'un cicle de conferències que des de desembre de 1918 venia celebrant-se en la Diputació de València, presidida pel lliberal Miquel Paredes, per a estudiar la qüestió de l'autonomisme valencià i formular conclusions al respecte. Fullana compartí curs en unes atres destacades personalitats de l'època, com Ignaci

Villalonga, Facundo Burriel, Josep Barberà, Ricart Samper, Salvador Ferrandis Luna o Francesc Martínez i Martínez, entre uns atres.

L'efervescència valencianista d'aquells anys resulta evident si repassem els diaris de l'època. Creat el Centre de Cultura Valenciana (actual RACV) en 1915 per la Diputació de València; proclamada la Declaració Valencianista en 1918, també eixe mateix any de 1918, concretament el 27 de giner, s'havia obert en l'Universitat

Portada de la reedició de la conferència *Oficialitat de la Llengua Valenciana*. RACV, 2013.

de València la nova Càtedra de Llengua Valenciana, a càrrec del pare Fullana i creada baix els auspicis del mateix CCV. Una autèntica fita en la recuperació llingüística del nostre idioma, despuix de vora doscents anys d'haver segut expulsat dels àmbits acadèmics com a conseqüència de la Guerra de Successió i l'abolició dels Furs del Regne de València. Un fet negre de la nostra història que servix per a inspirar a Fullana les primeres línees del seu discurs, redactades en tèmens durs i directes.

Pero la batalla pareixia perduda. En un context de centralisme polític radical, totes les institucions de l'estat espanyol, incloent les educatives, s'identificaven només en l'idioma castellà, i ignoraven les demés llengües ibèriques, considerades “dialectes”, indignes per a un us cult i elevat.

Precisament, la reivindicació de la denominació “llengua valenciana” (en contraposició a la consideració de “dialecte” per part de l'administració i dels àmbits acadèmics de l'època), aixina com el recort del seu gloriós passat com a llengua lliterària de primera magnitud, pot trobar-se en el discurs dels primers prerrenaxentistes valencians. Fullana fa referència clara a estos prohòmens de la Prerrenaxença i la Renaixença en els primers paràgrafs del seu discurs.

Pero estes veus clamaven en el desert. A principis del segle XX importants sectors socials se posicionaven de

forma conscientment contrària a la recuperació del valencià en àmbits d'us que anaren més allà de la pura comunicació familiar i, com a molt, de la lliteratura festiva i satírica, la qual contava en una força social difícil de contrarrestar pels poders públics.

Eixa controvèrsia s'al·lojava de forma nítida inclús en el sí del republicanisme blasquiste valencià, hegemònic electoralment en els comicis municipals de l'època. Un moviment en el que la clara defensa de l'autonomia per al poble valencià no anava acompanyada al principi, en part de la seua militància, per una consciència clara de la necessitat de fomentar l'us social de la llengua valenciana.

Només un eixemple. També en 1918 l'alcalde de la ciutat de València, Faustí Valentín i Torrejón, del Partit de l'Unió Republicana Autonomista (PURA), presentà una ponència en el ple de l'Ajuntament proposant l'ensenyança de la llengua valenciana en les escoles; una moció que fon gratament rebuda pel ple municipal, el qual l'aprovà entre grans mostres de satisfacció.

Pero esta decisió causà una gran contrarietat entre certs elements del mateix partit; i en el seu orgue oficial, el diari *El Pueblo*, per mig del seu director, Félix Azzati, aparegué publicat un artícul desautorisant l'acció de l'alcalde, el qual, com a conseqüència, aplegà a presentar la dimissió. No obstant, despuix d'algunes reunions i intercanvis d'impressions, Faustí Valentín continuaria en el seu càrrec, si be l'alcanç real de la moció aprovada havia quedat clarament disminuït per la polèmica.

És en este complicat estat de coses, pocs mesos més tart, quan el pare Fullana defén clarament la consecució de l'autonomia per al Regne de València, i consigna ademés dos afirmacions bàsiques. Primera: *el poble valencià té dret a l'us de la seua llengua*, i segona: *el poble valencià necessita que l'us d'eixe dret li siga garantit en totes les manifestacions de la vida, per mig de la seua oficialitat*.

En efecte: si la diversitat llingüística és una riquesa patrimonial consubstancial a la cultura humana, en eixe cas, i transcriu el seu discurs, “*el fet de conquesta o de dominació*” no poden justificar la privació del dret natural de qualsevol poble de fer us de la seua llengua pròpia. Fullana recorda l'us de la llengua vernàcula valenciana pels nostres reis forals i els lliterats del Sigle d'Or, i apunta clarament quí és el culpable de la postració actual del nostre idioma, i torne a llegir literalment: “*el poder central, usurpador dels drets del poble valencià*”.

No obstant, Fullana és conscient de la diversitat d'opinions present en la societat valenciana de l'època, i passa a sustentar de forma raonada el seu posicionament equilibrat a favor de la cooficialitat del valencià i el castellà. És en este punt a on entra en joc una segona controvèrsia llingüística: la d'aquells que pretenen que siga, no el castellà o el valencià, sino el català, la llengua oficial en el regne de València. Fullana tracta literalment de “*desgavellada*” esta posició. Una posició que escomençava a tindre predicament en certs jóvens valencianistes desplaçats a estudiar la seua carrera universitària a Barcelona; els quals, imbuïts de la puixança expansiva del moviment catalaniste de l'època, pretenien que s'adoptaren per a la llengua valenciana,

en aquell temps sumida en una absoluta anarquia ortogràfica, les normes que per al català havia aprovat l'Institut d'Estudis Catalans en 1913.

Pero la tendència majoritària, com a mínim en els anys 10 i 20, pareixia clara, i en 1914 els principals escriptors i erudits de l'època havien acordat, en una sèrie de sessions en la seu de Lo Rat Penat, una ortografia netament valenciana per al nostre idioma, a la qual un any més tart acabaria de donar forma Fullana en la seua *Gramàtica Elemental de la Llengua Valenciana* de 1915, editada pel Centre de Cultura Valenciana.

En coherència en estos fets, el seu discurs de 1919 no pot resultar més clar. Fullana fonamenta la diferenciació del valencià i el català en motius històrics, sociològics i purament filològics. Inclús encara que s'acceptara la teoria de que la major part dels repobladors del regne foren d'orige català (teoria que ha segut adequadament rebatuda posteriorment), Fullana és clar: ni podem renunciar a la denominació pròpia i secular de llengua valenciana, ni a les diferències llingüístiques entre els dos idiomes actuals, que "*tot bon valencià deu conservar com ric tesor, obtingut del desenroll natural i espontani de la seua llengua*".

Una volta deixa aixina clara la substància de l'idioma, nítida i exclusivament valenciana, i per a concloure el seu discurs, Fullana torna a reflexionar sobre l'us real de la llengua. El llingüiste proclama que la llengua valenciana ha de ser oficial, i que la seua ensenyança ha de ser obligatòria en tot el regne de València. I deixa clar que la cooficialitat ha d'implicar un us normal de la llengua valenciana en l'administració i la justícia, i en les demés necessitats de la vida social dels valencians.

A pesar de la claritat d'idees del màxim filòlec de la llengua valenciana, el camí cap a l'oficialitat del nostre idioma seria encara llarc. La *Càtedra de Llengua Valenciana* en l'Universitat de València, dirigida per Fullana, impartí classes de valencià a centenars d'alumnes i catedràtics de dita institució, pero seria abolida per la dictadura de Miguel Primo de Rivera en 1928.

Per fi, en juny de 1930, passats cinc mesos de la finalisació de la dictadura, l'Ajuntament de València i la Diputació provincial acordaren la cooficialitat de la llengua valenciana en

Lluís Fullana treballant en el seu despaig.

el castellà, lo que representa una fita històrica en la recuperació de l'us administratiu del nostre idioma.

Igualment, el primer anteproyecte d'Estatut d'Autonomia Valencià, proposat en juliol de 1931 per la majoria municipal del PURA en el consistori de la ciutat de València, proclamava en el seu article 2 la cooficialitat de les llengües valenciana i castellana, declarant-se obligatòria en l'article 5 l'ensenyança dels dos idiomes en les escoles de tot el territori valencià.

Oficialitat de la Llengua Valenciana. Fragment manuscrit. Fondo Fullana. Hemeroteca Municipal de Valencia.

Per desgàcia, est estatut, aixina com anteproyectes posteriors que arplegarien disposicions paregudes en lo tocant a l'us oficial i formal de l'idioma, no aplegarien mai a entrar en vigor per l'incapacitat dels polítics valencians per a aplegar a un acort. Finalment, l'esclat de la Guerra Civil trastocà els plans autonomistes dels valencians, poques setmanes abans de que escomençara la discussió del nostre estatut en les Corts espanyoles. El centralisme polític i idiomàtic tornaria a ser hegemònic.

En motiu del centenari de la *Declaració Valencianista de 1918* setze entitats valencianistes celebraran el proxim 24 de novembre el **Congrés Valencianisme 2018**. En est event, a banda de la presentació de comunicacions sobre diversos temes, i d'unes atres activitats complementaries, se presentarà la **Declaració Valencianista 2018**, actualisació de la de 1918 i adaptada als temps actuals, que se posarà a discussió de les entitats convocants i dels participants en est encontre.

El dia **5 de novembre** es la data llimit per a fer l'inscripció i abonar la quota corresponent. L'informació completa, aixina com la possibilitat d'incriure's, es troben detallades en la web: **www.congresvalencianisme.com**.

Si t'importa el futur del valencianisme, tens una cita.

¡T'ESPEREM!

Actes del "Any Fullana"

Enguany, en complir-se el centenari de la creació de la Catedra de Llengua Valenciana, que regentà el francisca **Lluís Fullana i Mira**, un col·lectiu d'entitats, baix la coordinació de la **Secció de Llengua i Lliteratura Valencianes de la RACV**, que ha declarat 2018 "**Any Fullana**", ha organitzat una sèrie d'actes commemoratius. D'entre els ja realitzats, destaquen: l'edició d'un logo, obra de l'artista **Josep Lacreu**; la conferència inaugural, a carrec de l'academic i biograf oficial de Fullana, el pare **Benjami Agulló**, que s'impartí el passat 27 de giner en l'edifici La Nau (Universitat de València-Estudi General), i una campanya de missatges difosos per les xarxes socials basats en frases tretes de l'obra i pensament de Fullana.

Proximament se presentarà un video sobre el llingüiste que ha realitzat l'equip de **Raonem**, i en novembre les **Jornades dels Escriptors en Llengua Valenciana** estaran dedicades ad ell.

Per *Real Decreto del 26 de noviembre de 1926* se donà entrada en la Real Academia Española a “las otras lenguas españolas”, i a “uno o dos académicos para cada uno de los idiomas Catalán (con sus variantes valenciano y mallorquín), gallego y vascuence”, com diu el decret en la part expositiva, pero en la part dispositiva Artícul I diu que huit nous acadèmics representaran a “... las lenguas españolas distintas de la castellana, [...] Dos para la lengua catalana. Uno para la lengua valenciana. Uno para la mallorquina. Dos para la gallega. Dos para la vascuence”. En l’Artícul II afegí que “habrá dos especializados en el catalán, uno en el valenciano, uno en el mallorquín, dos en el gallego y dos en el vascuence” i en l’Artícul III toma a parlar del valencià com a variant del català: “Se crean en la Academia Española tres secciones denominadas: «De la lengua catalana y sus variedades valenciana y mallorquina». «De la lengua gallega». «De la lengua vascuence»”. El decret intenta contentar a tots en la seua ambigüitat. La Junta Ordinària de la Academia Española s’ajustà a la part expositiva del decret i acordà nomenar als següents acadèmics: “Por la región catalana, con sus variantes valenciana y mallorquina, los señores don Antonio Rubió y Lluch, don Eugenio d’Ors, el padre Luis Fullana y Mira, y don Lorenzo Riber. Por la región gallega...”.

Fullana llegí el discurs d’ingrés en 1928 titulat *Evolución del verbo en la lengua valenciana*, tractant el tema de l’orige llatí de la llengua valenciana sense referir-se al conflicte valencià-català, pero sí parlant “sobre el origen de la lengua valenciana y demás lenguas románicas”. Més contundent fon la resposta al discurs de Fullana feta per l’acadèmic valencià Alemany Bolufer, parlant de la “... individualidad propia entre las demás de la Península” de la llengua valenciana, afegint que “... el discurso que se acaba de leer, en el cual, como habéis oído, afirma la existencia independiente del valenciano como lengua que no es, como dicen algunos, una variante del catalán”. Alemany mostrava aixina el seu desacort tant en l’ambigu Decret com en lo dit en la Junta Ordinària de la Academia Española quan parlava de “la región catalana, con sus variantes valenciana y mallorquina” i denuncià el procés anexionista i de catalanisació:

“Y he de advertir, y lo digo en honor a Valencia, que este movimiento no ha nacido espontáneo en ella; procede en sus orígenes de fuera, de un extremo; no es castizo, no creo yo que haya nacido de las raíces de la raza valenciana; ha nacido de la imitación; y toda imitación que se adopte para oponerse a una tendencia castiza y secular, para mí es mala”.

I va més allà Alemany, fent des de la RAE una crida als valencians en estes paraules: “creo que no debemos callar los valencianos, sino protestar, con todos los respetos debidos, de la tendencia y manera de discurrir de algunos escritores que niegan la existencia de nuestra lengua y de sus manifestaciones, atribuyendo a la suya como propio de ésta lo que no le pertenece por ser de aquélla”.

No obstant açò, quan el català A. Rubió i Lluch llegí el seu discurs d’ingrés en 1930, deixà ben clara la seua postura contrària titulant-lo *Del nombre y de la unidad literaria de la lengua catalana* i afirmant que: “... el valenciano y el mallorquín son tan sólo variedades [...], son tan sólo, repito, variedades de una lengua única de secular abolengo, cuyo nombre genérico y castizo no es otro que el de lengua catalana”.

Passaran els anys trenta del segle passat, la Guerra civil i part de la dictadura, els llocs assignats sense lletra a “las otras lenguas españolas” s’extingiren en els seus acadèmics i ni el nom de Fullana

ni el dels atres figurarà en les relacions històriques d’acadèmics. Haurem d’esperar als anys cinquanta per a que la RAE reprenga el tema de “las otras lenguas españolas”. El Secretari Perpetu de la RAE, Julio Casares, en el Boletín tom 39, quadern 158 de 1959, dona fe de les últimes deliberacions de la RAE sobre este tema i diu sobre la definició de “valenciano” que apareixia en el Diccionario:

“Del valenciano, por ejemplo, se decía: “dialecto de los valencianos”. Ahora se le reconoce la categoría de lengua y se añade que es la hablada “en la mayor parte del antiguo reino de Valencia”. No solament el valencià, totes les llengües peninsulars eren considerades “dialectes” en un règim a on l’única “llengua” oficial era el castellà.

Esta nova definició oficial s’arreglè en uns atres diccionaris, com ara el Espasa-Calpe, el Everest Cúpula o la Enciclopedia Universal Sopena, que en les edicions de 1963, 1967, 1970 i 1973 duya la definició acadèmica de valencià en l’abreviatura “Acad.”: “Lengua hablada en la mayor parte del antiguo reino de Valencia.- Acad.”. El galleg també passà de ser “Dialecto de los gallegos” a “Lengua de los gallegos”, a partir de 1970, pero el valencià en la nova edició del diccionari de la RAE passà de “Dialecto de los valencianos” a “variedad del catalán”.

En el Parque del Retiro (Madrid), a la salida de la Real Academia
28 de Junio de 1942

Quan se li pregunta a la RAE què passà en la definició aprovada, la resposta apunta, desgraciadament, a un atre valencià que, ignorant les opinions dels seus col·legues i antecessors com Fullana o Alemany la manipulà seguint el criteri del català Rubió i Lluch:

“Hemos consultado el fichero de ediciones de la RAE y en él hay una ficha de enmienda perteneciente a la 19ª edición (fecha en diciembre de 1958), en la que se recogen varios cambios en el artículo, entre ellos la enmienda a la acepción octava. Se trata de una ficha manuscrita de D. Rafael Lapesa que fue quien propuso esta y otras enmiendas en la revisión que realizó de las palabras referidas a lenguas y dialectos de España. La autoridad del Sr. Lapesa en esta cuestión es garantía de una reflexión científica previa.”

El valencià Lapesa fon membre corresponent de la Real Academia Gallega, de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona i corresponent per Madrid del Centre de Cultura Valenciana. Treballà en el Seminario de Lexicografía de la RAE i passà a ser el seu Subdirector de 1950 a 1968 moment en el que redactà la ficha en les propostes de canvi sobre les llengües i dialectes d’Espanya). Fon Director d’esto seminari de **(cont. pg. 5)**

Noves aportacions sobre Lluís Fullana

Es ben segur que els articles d'este treball destacaran mes les llums que les ombres del personage historic, pero l'actuacio del francisca requeriria tambe un analisis critic que aporte ademes informacio nova.

El valencianisme de principi del segle XX era anticentraliste, com ho era el pancatalanisme, anaven de la ma i marcaven les distancies en Lo Rat Penat (LRP), una associacio que representava el regionalisme mes espuri; aixina convivien els dos grups dins d'associacions i revistes en un objectiu compartit. En 1907, Rossent Gumiel ya adverti del perill del centralisme i del pancatalanisme, el llop començava a ensenyar les ungles per baix de la porta.

El catalanisme pegava passets en la consolidacio d'un grup cohesionat, tenia el suport del partit de la Lliga Regionalista, l'institucional de la Mancomunitat de Prat de la Ribera, d'una burgesia que apostava per la defensa de la seua consciencia nacional i per l'IEC, que seria a on convergirien totes les forces socials, politiqueres i culturals. Sempre han jugat en una atra lliga.

En 1913, arran de la publicacio de les normes de Fabra —en una forta oposicio silenciada i en moltes ocasions ignorada—, anirien publicant-se unes atres obres que la completarien. Estos avanços tenien una repercussio o trasllacio en la nostra nacio. Uns eixemples podrien ser: a) l'intent de copiar la solidaritat catalana a la valenciana, en la "Assamblea Regionalista Valenciana" (1907); b) el fet que, en 1913, Jacint Mustieles volia que LRP assumira les normes de Fabra; com li fon impossible optà per repartir-les entre quatre persones per a que les analisaren, entre elles el francisca i Josep Nebot —la mort li impedi ajudar a Fullana mes encara—. Al remat, tot aço devingue en una serie d'assemblees en LRP a on aprovaren les conegudes com a normes del 14; c) la creacio de "Nostra Parla" (1917), una associacio cultural en tot l'ambit dels desijats paisos catalans (PPCC); d) l'aparicio de la *Gramàtica valenciana* de Bernat Ortín (1918) vs la proposta de Fullana; e) la *Síntesi del criteri valencianista* (1918) d'Eduard Martínez; f) la creacio de l'Unio Regionalista Valenciana (1918) d'Ignasi Villalonga, en el suport i finançament de la Lliga, etc. El pancatalanisme valencià s'omplia de la gasolina que li aportaven des del nord, est era el context de Fullana. Un eixemple actual d'esta constant es la copia de l'inutil AVLII de la modificacio dels accents diacritics realisada anteriorment per l'IEC.

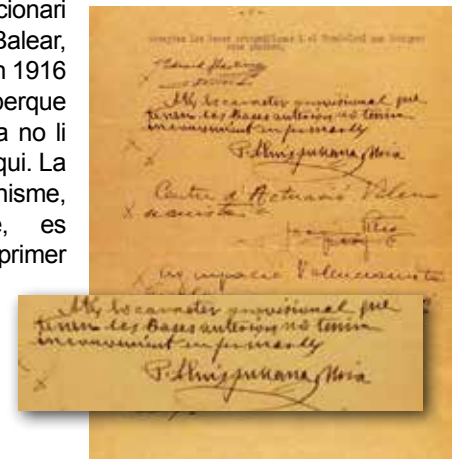
La dictadura de Primo de Rivera acabaria per rematar al valencianisme, en els anys 30 el grup dominant seria el pancatalanisme. L'aplanadora politica acabaria en tota la dissidencia interna a Fabra a principis de la decada dels 30, una vegada claudicaren els "Jocs Florals de Barcelona".

Benjamín Agulló calificà de "sumis" a Fullana, mes be era pusilanim i es provable que fora un diletant, necessitava guanyar temps per a consolidar el seu model llingüistic, nomes aixina s'explica racionalment la diferencia entre lo que dia en public i en privat. Colaborà en Alcover activament en mes de 12.000

(ve de la pg. 4) 1969 a 1981; fon nomenat membre numerari de la RAE en 1959, sent Secretari de l'institucio de 1964 a 1971 i Director interí en 1987. Ell, i només ell, fon l'autor de la ficha manuscrita que canvià l'acort de 1959.

Mai més la RAE ha volgut parlar del tema ni esmenar la

cedules al Diccionari Català, Valencià, Balear, es cartejaren, pero en 1916 es produix un paro perque la deriva autoctonista no li paregue be al mallorquí. La conversio al valencianisme, sense cap dubte, es troba en 1918, primer en l'enfrontament en José L. Martín en el "Diari de Valencia" en eixa data, i en 1919 en Bernat Ortín en "Las Provincias". Com afirmà Serge Moscoviç, els neoconvertos arixen en desijos de convencer.

Firma de les Bases d'Ortografia Valenciana de 1932, destaca la de Fullana en la seua observacio.

En els ultims anys, el pancatalanisme ha difos que el famos llingüiste preparava una gramatica per a l'any 1948 —any en el que faltà—, qüestio que trobem documentada en una carta de Manolo Sanchis a on declara que tenia por de la confusio que podien crear les tesis de Bayarri i Fullana, ademes instava a accelerar la publicacio de la seua gramatica abans de la de Fullana. D'aci podem derivar que les tesis de Fullana no serien convergents en les de Sanchis i l'IEC, com s'ha aplegat a afirmar.

El pancatalanisme no ha segut capaç de presentar cap prova d'eixa gramatica catalanisada. Es tracta d'una falacia coneguda com a afirmacio gratuïta, que es comet quan s'assegura sense cap base empirica. Era necessari confirmar l'inexistencia o l'existencia del treball, consulti el "Fondo Fullana" (els toms relacionats en la llengua valenciana) i no hi ha cap document seguint les normes catalanes. Una mentira mes que s'han encarregat de difondre Antoni Ferrando, Josep D. Climent, Francesc Ferrer i Josep Giner. Est ultim s'escrivia en Fullana i es a qui supostament li reconegue l'adaptacio a les normes de l'IEC, unes cartes que tampoc han pogut presentar mai. Per lo tant, podem afirmar que Fullana acabà els seus dies sent valencianiste —salvo prova en contrari—.

En els seus constants estudis filologics podem llegir que era molt conscient de fer modificacions i millores conforme als avanços científics. Una atra qüestio es la seua conducta a principi de segle —pancatalanista— o la firma de les bases ortografiques de Castello (1932) a on l'legitimà al cavall de Troya. Mes tart es repetiria l'istoria en l'entrada dels "valencianistes" en la AVLII, aixina obriren la caixa de Pandora.

La consistencia es una condicio necessaria per a l'influencia social, per això d'aquelles pols este fanc.

manipulació de Lapesa, pero tart o pronte haurà de fer-ho i acatar el nostre Estatut d'Autonomia, que forma part del marc constitucional, quan diu: "La llengua pròpia de la Comunitat Valenciana és el valencià". "L'idioma valencià és l'oficial en la Comunitat Valenciana..."

Algunes qüestions sobre la trajectoria valencianista de Lluís Fullana

MANOLO GIMENO JUAN
Llicenciat en Filologia Valenciana

Lluís Fullana naix en Benimarfull (1871) i mor en Madrid (1948). La seua figura es fins a cert punt controvertida, sobre tot pels seus inicis en els que fa algunes concessions al moviment catalanista de Barcelona en qüestions com l'unitat i el nom de la llengua. Aço es explicable a partir d'eixe excés de confiança que tingueren alguns valencians en eixa epoca, creent que tot ho presidia una verdadera germanor i que tot eren bones intencions. Però la trista realitat fon que en pocs anys eixe moviment es transformà en pancatalanista estenent la seua influencia a València i a les illes Balears. Provablement aço feu que Fullana obrira els ulls i començara un nou camí en el que el seu valencianisme i la defensa de la llengua valenciana no es poden posar en dubte.

El pare Lluís Fullana donant classe.

Fullana es donà a conèixer en el camp de la filologia valenciana en 1902, moment en el que la seua relació en mossen Alcover es molt bona i es compromet a enviar-li totes les cedules —i n'eren moltes— que tenia fetes ja en aquella epoca. Estes cedules arrebegaven el lèxic d'obres llieteraries valencianes. Mes avant li n'enviaria de documents oficials d'epoca foral. També li diu que estava disposat a fer-li'n arribar—i aixina ho feu— unes atres en totes aquelles paraules vives valencianes que ell tenia arrebegades i les que a partir d'eixe moment poguera arrebegar, per tal de facilitar-li tota la documentació valenciana possible per al Diccionari Català-Valencià-Balear, la magna obra que duya entre mans Alcover.

Sera el religiós mallorquí qui posarà a Fullana en contacte en Pompeu Fabra, probablement abans de 1906. Considerant que Fullana tenia, en eixos moments, poc mes de trenta anys, degue quedar impressionat per la magnitud de les figures d'Alcover i Fabra i per l'influència que tenien en els ambients culturals de Barcelona. Aço pogue ser determinant a l'hora de prendre la decisió de presentar una comunicació al "I Congrés Internacional de la Llengua Catalana", que se celebrà en Barcelona en 1906. El títol de la comunicació era "Ullada general sobre la Morfologia Catalana". En eixe treball escriu en uns casos sobre característiques estrictament catalanes i en uns atres —els que mes— sobre característiques valencianes, moltes

d'elles no compartides pel català. Posa molts exemples per a explicar les seues tesis, i no tria les formes barcelonines precisament: "cementerí", "vergens", "homens"; els possessius "meua", "teua", "seua"; quan parla de la "palatal explosiva ch", escriu "plancha", "percha" i "puncha"; en els verps trobem també algun cas en el que dona l'etim llatí i la corresponent forma valenciana, com es el cas de "sibilàre" = "chiular"; fa menció, en la flexió nominal, a la terminació en -e per al substantiu masculí, que es característica del valencià i posa l'exemple de "calviniste". Fullana redactà este treball en la seua llengua valenciana acompanyada d'alguns catalanismes. En resum, no se si quedaria be en aquells que l'invitaren al congrés, però el cas es que passat un temps alguns dels principals filòlegs vinculats al moviment catalanista, com Bernhard Schädell i Pere Barnils, foren prou crítics en la comunicació que Fullana presentà. De qualsevol manera, la seua participació en el congrés no tingue massa transcendència.

La justificació al títol de "Ullada general sobre la Morfologia Catalana", la donà en l'edició d'eixe mateix treball feta en València en 1908, en este cas en el nou títol de "Ullada general sobre la Morfologia Valenciana", en la que advertix: "per haver convengut els congressistes catalans, valencians, mallorquins y rossellonesos en donar, á fi d'entendres millor, una sola denominació á les llengües parlades en estes quatre Regions"¹.

Es evident que en eixe congrés començaren a posar-se els fonaments que farien possible, en uns anys, estendre, a poc a poc, la denominació de llengua catalana, en aquell temps considerada per molts filòlegs dialecte del provençal, i incloure baix eixa denominació tant a la llengua valenciana com a la llengua mallorquina, rebaixant-les d'eixa manera a la categoria de dialectes. Ni valencians ni balears degueren cedir en eixe congrés a les pretensions dels organitzadors, acceptant presentar les seues ponències o comunicacions donant-li a la seua respectiva llengua el nom de llengua catalana. Segurament estaven massa confiats i no s'imaginaven el pla d'actuació que s'havia posat en marxa. En el cas de Fullana pogue influir també en l'acceptació d'eixes condicions la seua joventut, bonomia i caràcter reservat. Mes avant les coses anaven a canviar.

No se si calificar de pecat de joventut eixa concessió i algunes mes, com aquelles que feu en les cartes² que enviava a mossen Alcover, en les que escriu expressions com "la nostra llengua", "la nostra comuna llengua", etc., de les que es podia inferir que Fullana era partidari de l'unitat de la llengua. Son uns primers anys en que tot fa pensar que l'intima amistat que tenia en Alcover i el vore a Pompeu Fabra com un referent al que se li començava a donar un tracte poc manco que reverencial, pogue condicionar l'actitud de Fullana.

Però ja en 1908 escriu una obra que sera premiada en "los Jochs Florals de 1909" i que vorà la llum l'any 1912. En este llibre escriu coses com estes: "Y es cèrt qu'el valencià, com afirma lo mateix Grandia, es desenrollat espontàneament mentres la conquesta d'este Reyne de

¹ Agullo, J.B., *Biografia de Lluís Fullana Mira*, València, Del Senia al Segura, 1998, p. 89.

² *Ibid.*, p. 120

Valencia, y al mateix temps qu'el català en lo Principat de Catalunya"³. Vol dir que no tarda massa anys en reaccionar i començar a marcar una senda d'estricta valencianitat. Açò ho farà definitivament a partir de 1914. El 27 de giner de 1918, prengue possessió de la Catedra de Llengua Valenciana en l'Universitat de Valencia. Mantingue la titularitat d'eixa catedra deu anys, fins a l'any 1928, quan fon suprimida per la dictadura de Primo de Rivera. Fon un escriptor molt prolífic i publicà, entre moltes atres obres, unes *Normes Ortografiques* en 1914, en les que marcarà el camí per a on havien d'anar els valencians que volgueren recuperar de veres la llengua propia, la llengua valenciana; una *Gramatica elemental de la Llengua Valenciana*, en 1915; un *Vocabulari Ortogràfic Valencià-Castellà*, en 1921; i una *Ortografia Valenciana*, en 1932 (reeditada en 1933). En esta ultima obra escriu: "Era lo nostre propòsit donar a llum, quant en ans, la *Gramática fonamental de la Llengua Valenciana*; pero motius que, per massa sabuts deuen callarse, ens han fet retardar l'eixecució d'este propòsit. [...] donarem a llum esta part d'ella, ja qu'es la que més necessiten huí nostres escriptors"⁴. Els motius "que per massa sabuts deuen callarse" podem imaginar-nos-els, s'acabaven de firmar les Bases de Castello i les pressions que hi havia eren evidents. Pero Fullana, que les havia firmades com a bases o normes provisionals, com ben clar ho deixà per escrit abans de la seua rubrica, no tingue cap de problema per a traure, eixe mateix any, les seues normes ortografiques que diferien clarament de les Bases. Esta fon l'ultima obra de tematica filologica valenciana que publicà.

Ortografía valenciana.
Proposta ortografica per a la llengua valenciana de Lluís Fullana. Valencia, 1933.

Ortografía de la Lengua Valenciana. Secció de Llengua i Literatura de l'Acadèmia de Cultura Valenciana, 1979.

representant el so palatal africad sort [tʃ] (chiular, chiquet, orchata, archiu...). Sobre este digraf crec que resulta molt interessant l'opinio del tambe valencià Lluís Revest, partidari convençut de l'unitat de la llengua pero al mateix temps, encara que parega estrany, admirador de l'obra de Fullana: "CH representa l'africada sorda (equival a la x en principi de paraula o darrere consonant i al digraf tx dels catalans). La conservació de la *ch* seguint un ús iniciat fa més de quatre segles a València, conforme la pràctica molt ben raonada del P. Fullana té l'aventatge de no confondre en l'escrit sons tan distints com los inicials de *chic* i *Xàtiva*"⁵. Açò ho escriu Revest dos anys abans de redactar i firmar les Bases de Castello.

Tornant a Fullana, la seua proposta ortografica tambe recupera la "y" quan representa un so consonantic (yo, feya, duya, onomatopeya...) i prescriu la reduccio dels grups consonantics arcaics i innecessaris, molts dels quals ya apareixien reduïts en epoca classica (setmana > semana; redemptor > redentor...). Tots estos treballs filologics de Fullana, posats al dia i millorats, junts en l'estudi dels classics valencians i els parlars vius mes representatius des del punt de vista fonetic, serviren de base per a la posterior confeccio de les normes de l'Academia (1979). Normes que son un referent clarament valencianisador front a la normativa ortografica importada, que els valencians no senten ni podran sentir mai com a propia.

Tampoc haurem d'oblidar que Lluís Fullana vixque uns temps molt difícils. Hem de recordar que el moviment valencianiste estigue sempre prou dividit, i les influencies de Barcelona, ya en aquell temps, eren evidents i determinants en eixa divisio. Fullana treballà en solitari i, aixina i tot, va conseguir publicar moltes obres que han segut com la llum que ha guiat als que venien darrere. En això me quede, que no es poc.

Una volta Fullana es desempellogà de les influencies d'Alcover i Fabra, traçà el seu camí cap a la reivindicacio de l'estricta valencianitat, com he dit abans, i ad ell li deguem, entre moltes atres coses, que li donara l'importancia que verdaderament tenia a la recuperacio del digraf "ch"

3 Fullana, Luis, *Estudi sobre Filología Valenciana*, Valencia, Imprenta Domenech, 1912, p. 2.

4 Fullana, Lluís, *Ortografía Valenciana*, Valencia, Imprenta La Semana Gráfica. 1932, p.3.

5 Revest, Lluís, *La llengua valenciana. Notes per al seu estudi i conreu*. Castelló de la Plana, Sociedad Castellonense de Cultura, 1930, p. 66.

¿Qué es Convencio Valencianista?

Convencio Valencianista es una entitat civic-social naixcuda en el mateix esperit que inspirà la Convencio Valencianista 2012: ser un punt de trobada de valencianes i valencians en el que, de forma constructiva, treballar per a revertir l'actual situacio de despersonalisacio del nostre poble i començar a construir un futur mes valencià i mes lliure per a tots.

Nos trobaras en www.convenciovalencianista.com i en el correu electronic cvalencianista@gmail.org

Activitats i projectes que coordina i als que dona suport **Convencio Valencianista**

Tots els dies 9

Congrés
Valencianisme 2018
100 ANYS DECLARACIÓ VALENCIANISTA

raonem
part d'encarriament Membre Sòl

L'Observatori
de la llengua valenciana

El retrat del Pare Fullana. El seu pelegrinaje

FR. J. BENJAMÍN AGULLÓ PASCUAL, O.F.M.

Acadèmic de Número de la
Real Acadèmia de Cultura Valenciana

Els qui freqüentem la Real Acadèmia de Cultura Valenciana, aixina com els qui assistixen a les classes o conferències que allí s'impartixen, tenim la grata sorpresa de contemplar un retrat a l'oli del franciscà pare Lluís Fullana i Mira que presidix el Saló d'Actes d'esta institució.

L'explicació sobre la confecció d'esta pintura nos la dona la llarga dedicatòria que hi ha en a modo d'una cartela situada en la part inferior del propi retrat, i que diu aixina:

“EL CENTRE DE CULTURA VALENCIANA DESIJANT MOSTRAR LA SEUA GRATITUT AL IL·LUSTRE FILOLEC R. P. LLUÍS FULLANA MIRA, DE L'ORDE DE SENT FRANCES, NAIXCUT EN BENIMARFULL, PROVINCIA D'ALACANT EL 5 DE GINER DE 1871, PER LES SEUES LLUMINOSSES EXPLICACIONS EN LA CATEDRA DE LLENGUA VALENCIANA, INSTITUIDA PER DIT CENTRE EN LA UNIVERSITAT DE VALENCIA, LI VA DEDICAR ESTE RETRATO, COM RECORT I MEMORIA D'HAVER SEGUT EL PRIMER PROFESSOR DE LLENGUA VALENCIANA.”

“Com recort i memoria d'haver segut el primer professor de Llengua Valenciana”, esta és la raó. ¿Quí li dedicà este retrat? El Centre de Cultura Valenciana (CCV), hui Real Acadèmia (RACV). ¿Per qué li'l dedicà? “Desijant mostrar la seua gratitut al il·lustre filolec R. P. Lluís Fullana Mira, de l'Orde de Sent Frances”. ¿Per qué li'l dedicà? “Per les seues lluminoses explicacions en la Catedra de Llengua Valenciana”. ¿Aon es creà esta Càtedra? “En la Universitat de València”. ¿Quí la instituí? “Instituída per dit Centre”.

Queda ben explicat. Aixina, i segons les actes del Centre de Cultura Valenciana i les notícies de la premsa local, la primera lliçó en la Càtedra de l'Universitat la donà el pare Fullana el dia 29 de giner de 1918, fa cent anys. Per esta raó la Real Acadèmia de Cultura Valenciana ha declarat 2018 “Any del Pare Fullana”, i nos encomanà donar una conferència, en la mateixa Universitat a on s'impartiren aquelles classes, el dia 27 de giner d'enguany, rememorant el faust acontentyiment.

¿Quí és l'autor de la pintura a l'oli que retrata a Fullana? És obra d'Enric Ginesta Peris, natural de Carlet (1897), el qual cursà estudis en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles de València i, més tart, en la de San Fernando de Madrid. Viajà per Europa pensionat per l'Estat espanyol. Fon catadràtic, per oposició, en l'Escola de Belles Arts de Sant Carles i, en constituir-se l'Escola d'Arquitectura en València, se'l nomenà professor d'Anàlisis de la Forma; senyes estes que traem de la *Gran Enciclopèdia de la Regió Valenciana*. Estem, puix, davant d'un bon pinzell.

¿Qué passà en el retrat? El seu pelegrinaje és la segona part d'este breu artícul.

Segons les actes del CCV de 1919, el primer lloc a on es localisa, i per tant s'havia destinat el quadro, és en el Colege de la Concepció dels franciscans d'Ontinyent, centre en el qual el pare Fullana havia segut professor durant molts anys.

Sabem documentalment que a l'inici de la Guerra Civil, en 1936, el pare Fullana deposità en casa d'uns amics d'Ontinyent

alguns incunables i obres d'art de valor, propietat dels franciscans. No és aventurat pensar que entre tot açò deixara també el seu retrat. Confirma esta hipòtesis lo que diem a continuació.

En les nostres biografies sobre el pare Fullana hem deixat escrit que este, durant la Guerra Civil, es refugià en casa d'uns amics, la família Puchades Albert, en el número 30 del carrer Quart de València ciutat. El fet és que l'any 1962 na Irene Albert Galbis, possiblement hereua de la família Puchades Albert, fa una oferta a l'Ajuntament de València “dels llibres i papers que pertanygueren a l'Acadèmic de la Llengua, Reverent Pare Luís Fullana Mira, religiós franciscà, juntament en el seu retrat de gran tamany pintat a l'oli”, que obraven en el seu poder. Consta que l'Ajuntament acceptà l'oferta de la dita senyora.

El 23 d'abril de 1963 l'alcalde firmà el següent document: “Com a ampliació al meu anterior escrit sobre l'adquisició de la biblioteca que pertanygué al P. Fullana, signifique a Vosté que el retrat a l'oli del mateix, realisat pel pintor Ginesta, que figurava en l'acort d'adquisició, ha ingressat en este Museu Històric Municipal”.

Durant prou anys estigué ignorat el retrat del pare Fullana, embalat en els sòtols de l'Ajuntament. En Xavier Casp, decà que fon de la RACV, sostingué la propietat del retrat per a la real institució manifestant que “en el seu temps va presidir la sala de reunions que tinguerem durant tants anys en la Lonja”, i Voro López, actualment director de la secció de Llengua i Lliteratura Valenciana d'esta acadèmia, durant els anys 1991 a 1995, en els que fon assessor de Cultura i Patrimoni Històric de l'Ajuntament de València, nos diu que, sent alcaldesa na Rita Barberà i primer Tinent d'Alcalde en Vicent González Lizondo, el retrat del pare Fullana presidia el despaig d'est últim; cosa que puc assegurar puix en eixe despaig vaig vore per primera volta dit retrat.

Es conserven en l'archiu de la RACV una serie de documents, cartes creuades, etc., en l'Ajuntament i en la Diputació Provincial de València, en relació en el retrat de pare Fullana.

El 18 de decembre de l'any 2000 en Xavier Casp, com a decà de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana, escrivia a la senyora alcaldesa de València, na Rita Barberà, sollicitant el retrat del Pare Fullana, llavors

en possessió de l'Ajuntament. Hagué de passar més d'un any per a que el 24 d'abril de 2002 el secretari general del Servici de Patrimoni Històric, Secció de Museus de l'Ajuntament de València, escriguera al “Sr. President” de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana dient-li que, “en tot cas, procediria restituir el retrat al seu propietari, açò és, l'Excm. Diputació Provincial de València...”. S'ha de recordar que el Centre de Cultura Valenciana fon fundat per la Diputació Provincial de València, l'any 1915; per este motiu se diu que la propietària és la Diputació Provincial.

Despuix de moltes gestions i de molta burocràcia entre l'Ajuntament de València, la Real Acadèmia de Cultura Valenciana i la Diputació Provincial, l'amic Voro López nos confirmà que el dia 18 de novembre de 2003 el retrat del pare Fullana entrava en la seu de la RACV, en el carrer Avellanés, 26, a on actualment seguix presidint el seu Saló d'Actes.

El pare Fullana. Retrat a l'oli d'Enric Ginesta.